

MUZEJ KRAPINSKIH NEANDERTALACA

*Jakov Radović**Hrvatski prirodoslovni muzej**Željko Kovačić**dipl. ing. arh; autor arhitektonskog projekta**Zagreb*

Već nekoliko desetljeća u Krapini, uz čuveno pretpovijesno nalazište krapinskih neandertalaca, djeluje muzejska institucija čiji pravi identitet je bilo teško odrediti. I dok je ideja prezentacije pretpovijesnog čovjeka pomoću nekoliko rekonstruiranih likova posjetitelju trebala predočiti svijet neandertalca po kojem je taj lokalitet svjetski poznat, popratna muzejska institucija i njen stalni postav, zamišljen šezdesetih kao Muzej evolucije, nikad nije dostatno pružila uvid u širi kontekst i pravo značenje toga svjetskog lokaliteta. Znamo da su prošlih desetljeća postojale mnoge dobre namjere kako da se nedorečeno i neprikladno stanje te muzejske institucije u potpunosti izmijeni pa je obilježavanje stote obljetnice otkrića u Krapini bio osebujni intelektualni stimulus mnogima kojima je taj Muzej bio zbog različitih razloga svakodnevna preokupacija.

S tim u vezi napravljeno je nekoliko pripremljenih elaborata i studija kojima su se mjerodavnima, lokalnim i državnim vlastima, htjele predstaviti vizije muzejske prezentacije tog svjetski značajnog paleontološkog i arheološkoga lokaliteta. Cilj ovoga članka je ukratko iznijeti i prezentirati projekt nove muzejske institucije koja već građevinski niče na livadi krapinskoga pretpovijesnoga parka, a autori zamišljenih projekta vjeruju da će potpuno ostvarenje tog ne maloga zadatka, biti ponos hrvatske muzejske prakse.

Novi Muzej pračovjeka u Krapini, ili Muzej krapinskih neandertalaca lociran je neposredno uz čuveno nalazište na Hušnjakovom brijegu i u sklopu je zaštićenog područja šire zamišljenoga pretpovijesnoga parka. Ubavi i srećom do sada netaknuti prodol Josipovca, koji se blago spušta u dolinu rječice Krapinice, nametnuo se kao idealno mjesto za ekspoziciju i suvremenu prezentaciju iskona pretpovijesti koji su u svijetu proslavili to mjesto. Arhitektonsko zdanje Muzeja biti će posve nevidljivo s bilo koje točke suvremene krapinske zbilje, tako da je iz samog Muzeja izbjegnuto bilo kakav vizualni kontakt s našim vremenom. Novi objekt Muzeja u Krapini predstavlja tako iskorak u netaknuti svijet pretpovijesnog staništa.

Ulaskom u prodol Josipovca posjetitelj će se zateći pred okomitom stijenom i staklenim zidom Muzeja, gdje ga oštra staklena "opna" odvaja od sadašnjosti i psihološki smješta u daleku prošlost koju mjerimo desecima tisućljeća. Ideja

arhitektonskog sklopa Muzeja proizašla je iz sagledavanja izgleda većine sačuvanih i svjetski poznatih staništa neandertalskog pračovjeka gdje su potkapine, polušpilje ili abriji pružali sigurnost prirodnog zakloništa. Temeljna oznaka svih tih staništa je prirodno oblikovan prostor u gotovo okomitoj stijeni koji služi kao nadsvođe doma i sigurnost ognjištu oko kojega se živjelo. U krajoliku gdje je strma stijena lako saglediv orijentir, nomadu je lako bilo pronaći svoj zaklon i obitavalište.

Suvremeno koncipirano pročelje i poprečna betonska greda sa staklenom stijenom muzeja zapravo su arhitektonski markeri i orijentiri suvremenim nomadima koji će tu navraćati i htjeti proniknuti u mračni svijet pretpovijesti. Tako i tamošnji vodotok i prelazak zuborećeg potoka, konceptijski označavaju protok vremena i simbolički iskazuju ulazak u toplinu i sigurnost doma. U tom smislu lokacija i arhitektura Muzeja korespondiraju s važnošću mjesta, tako da su sami po sebi novi spomenik tog jedinstvenog, svjetskog paleoantropološkog nalazišta.

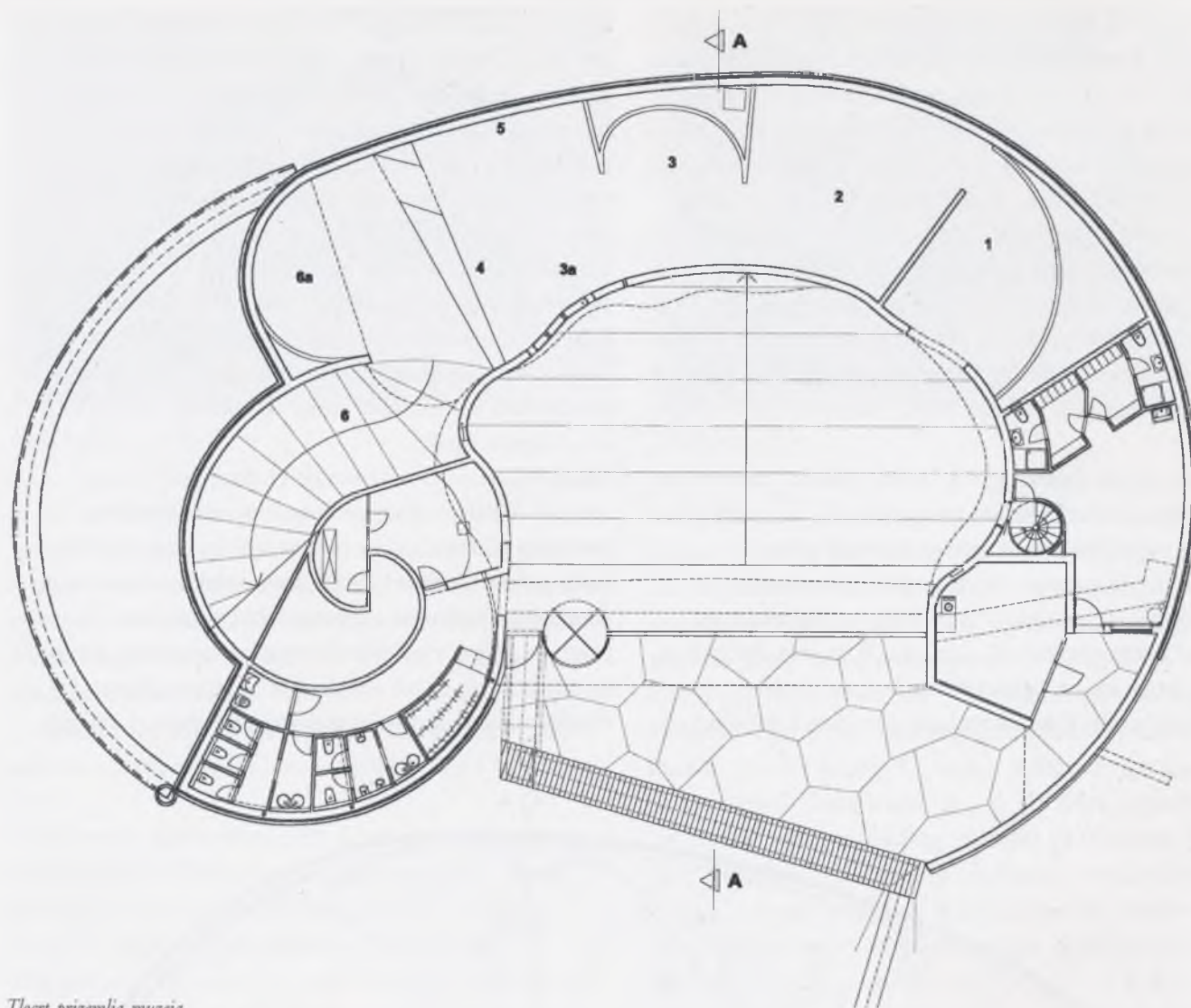
Sam ulaz u Muzej i njegov atrij je zapravo "predšpiljski prostor" pretpotopne nastambe, u kojem njegov posjetitelj motri na prirodni krajolik Josipovca, da bi na "artificijelnom" zaslonu špilje mogao vidjeti film o pretpovijesnom čovjeku sa scenama koje mu pričaju o kulturi i životu njegovih prastanovnika prije više od stotinu tisuća godina. Time se već od početka posjetitelj uvlači u organski razvedeni labirint, mekane moždane vijuge, imaginacije prošlosti, a one ga potom vode sustavom podzemnih dvorana do raznih točaka i tematskih cjelina koje čine sadržaj Muzeja. Arhitektura pojedinih muzejskih sklopova posve odgovara kontekstu teme koja se posjetitelju prikazuje, dok je tijekom izmjena sadržaja zapravo svojevrсни vremeplov kojim posjetitelj brodi od vremena otkrića pračovjeka do najstarije prošlosti Zemlje i ljudskoga roda. Spirala muzejskog postava odvest će ga konačno i do razdoblja zadnjeg velikog međuledenog doba, sve do pojave suvremenog čovjeka i današnje civilizacije.

O vječnim pitanjima našega postanka i podrijetla muzejska ekspozicija će prikazati znanstvene zagonetke i odgonetke o postanku i razvoju našeg planeta - kozmičku evoluciju, a zatim prikazati zamršene putove organske evolucije i konačno evolucijski slijed ljudskih predaka i pojavu čovjeka na Zemlji. Korištenjem najnovijih tehnologija, posjetitelj će u većem dijelu postava biti uvučen u mističnu, virtualnu, stvarnost krapinskog pračovjeka, u kamenodobno vrijeme prije stotinu i trideset tisuća godina.

Prva izložbena dvorana otkrit će nam život malog, pitoresknog srednjoeuropskog gradića na prijelazu 19. u 20. stoljeće. Lokalni kolorit Krapine naznačen je u tipičnoj arhitekturi Magistratske ulice, u školskoj učionici u kojoj "austroougarska", ali i "hrvatska" učila odaju ondašnja popularna znanja o čovjeku i

Situacija prapovijesnog parka

Tlocrt prizemlja muzeja

prirodi toga vremena. Iz pučke učionice posjetitelj će ući u kabinet europskog znanstvenika čija je djelatnost upravo vezana uz proučavanje ishodišta ljudskog roda i daleke nam prošlosti. Tu ćemo saznati za razne doktrine mnogih znanstvenika toga vremena, kao što su Lamarck, Cuvier, de Perthes, Lyell, Darwin, Haeckel, Ranke i dr., koje žučljivo pridonose raspravi o postanku, razvoju i promjenljivosti života na Zemlji. U žarištu tih rasprava je razumijevanje i prava priroda fosilnih dokaza koji najbolje dokumentiraju evoluciju živog svijeta, a potom i samog čovjeka. U tim vremenima, kada su raspoloživi dokazi manjkavi i kada mnogi sumnjaju u mogućnost pronalaska pouzdanih fosilnih dokaza za evoluciju čovjeka, na scenu i muzejski postav uvlači se Dragutin Gorjanović-Kramberger i njegovo otkriće pračovjeka u Krapini.

Slijed muzejske ekspozicije dovest će tako posjetitelja na jednu od ključnih točaka samog postava, u vrijeme iskopavanja i otkrića "čudnih kostiju" na pradaavnom, pretpovijesnom staništu

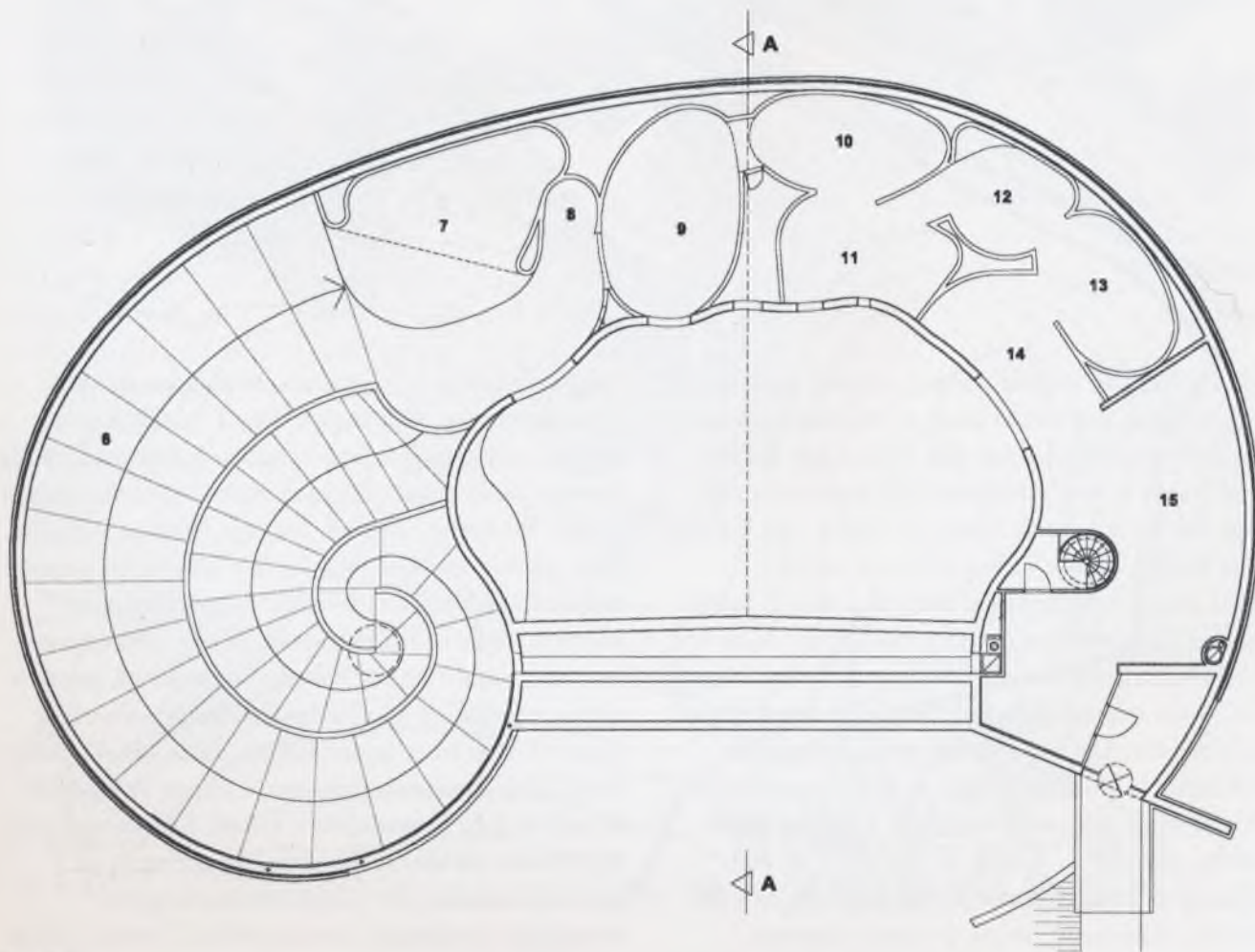
Hušnjakova brijega. Rekonstruirani geološki, paleontološki i arheološki stratumi otkrit će nam "žeženu" zemlju, tragove ognjišta i pepela, spaljene kosti i pradaavne ljudske izradevine. U slojevima pijeska posjetitelj će moći isčitavati klimatske oscilacije, a kosti "diluvijalnih" životinja: nosoroga, špiljskoga medvjeda, dabra, golemog jelena itd. svjedočit će o nekadašnjem potpuno drukčijem krajoliku krapinske doline. Najznačajniji ostaci pračovjeka: dijelovi lubanjskih kostiju, čeljusti, zubi, cjevanice, kosti ruke, stopala, lopatica, kukovlja, kralješnice itd. govorit će zorno o najbogatijem nalazištu neandertalskoga pračovjeka u svijetu. Ti ostaci bit će zapravo odljevci, vjerne kopije, najvećeg dijela "Zbirke krapinskog pleistocena" i potpuni prikaz otkrića do kojih se došlo iskopavanjima u Krapini. Suprotna strana tog dijela postava sadržavat će znanstvenu dokumentaciju o krapinskim nalazima, kao i Gorjanović-Krambergerovu metodologiju proučavanja i tumačenje nalaza, a potom i odjeke tih otkrića u hrvatskoj i svjetskoj javnosti.

Tehnologija i metodologija znanosti o pretpovijesti od vremena Gorjanović-Krambergera i njegova otkrića u Krapini daleko je odmakla. Uspon znanosti, razvoj novih tehnologija doveo je do nesagledivih mogućnosti iščitavanja daleke prošlosti, pa je prikaz tih mogućnosti i način današnjega čitanja i tumačenja prošlosti sljedeća tematska cjelina. Mogućnosti elektronskog mikroskopa otkrit će nam najmanje tajne žive materije, nove stratigrafske raščlambe svjedočit će o izgledu i mijenama krajolika prije tisuća, stotina i milijuna godina, a mogućnosti preciznog određivanja apsolutne starosti nalaza otkrivaju nam puni slijed i potpunu rekonstrukciju slike daleke pretpovijesti. Nova otkrića odala su mnoge tajne postanka svijeta i milenijski slijed razvoja života.

Pomoću znanosti i tehnologije iz "mraka prošlosti" posjetitelj će ući u magični svijet "virtualne stvarnosti", tako da je sljedeći segment muzejskog postava zapravo sinoptički prikaz pretpovijesti od početaka "svijeta i vijeka", do vremena neandertalskoga pračovjeka. Na taj način, iz prizemlja novog Muzeja, iz vremena kraja 19. i početka 20. stoljeća, krećemo se prema prvom katu muzejskog zdanja koje nas uvodi u svojevrsnu spiralu, dvostruku uzlaznu pužnicu u kojoj iščitavamo

misterij postanka Zemlje i života. Uspon kojim se krećemo obratno od kazaljke na satu prikazuje nam kozmičku i kemijsku evoluciju Zemlje, dok nam rotacija pužnice u smjeru kazaljke na satu označava prijelomnicu i početak organske evolucije i postanak života na Zemlji. Tu je zavojnici uspona pridodana i zavojita vertikala divovskoga modela makromolekule DNK, kao simbola "logike živoga". Na toj stazi uspona posjetitelj će moći iščitavati precizno utvrđeno vrijeme postanka sve zamršenijih oblika živih bića, mijene biljnog i životinjskog svijeta, da bi na kraju otkrio najstarije fosilne dokaze o pojavi ljudskih predaka. Time će se nakon kraćeg prikaza najstarijih ljudskih predaka konačno stići na vremensku razinu "krapinskoga pračovjeka" i ući u njegovo stanište.

Rekonstrukcija paleolitičke postaje i hiperrealistički prikaz osnovnih odrednica svakodnevnoga života neandertalskog pračovjeka izravni je uvid u pretpovijesno vrijeme prije 130 tisuća godina. Čitava inscenacija likova izvedena je na temelju dosadašnjih proučavanja i saznanja o krapinskoj zbirci. Ta prostrana i najveća muzejska diorama neandertalskoga pračovjeka na svijetu trebala bi biti i najdojmljiviji segment Muzeja. Na temelju paleodemografske analize krapinske zbirke, razvidno je

Tlocrt kata

Model muzeja - prizemlje

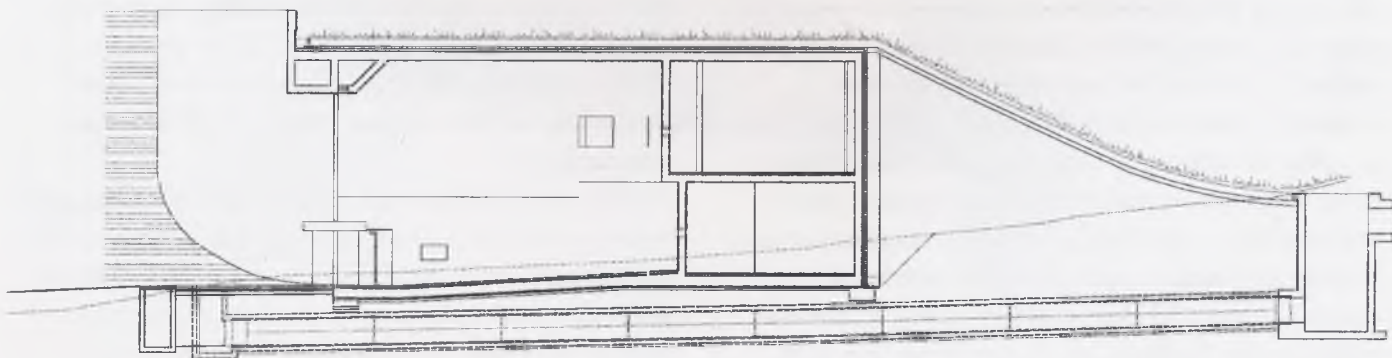

Model muzeja - kat

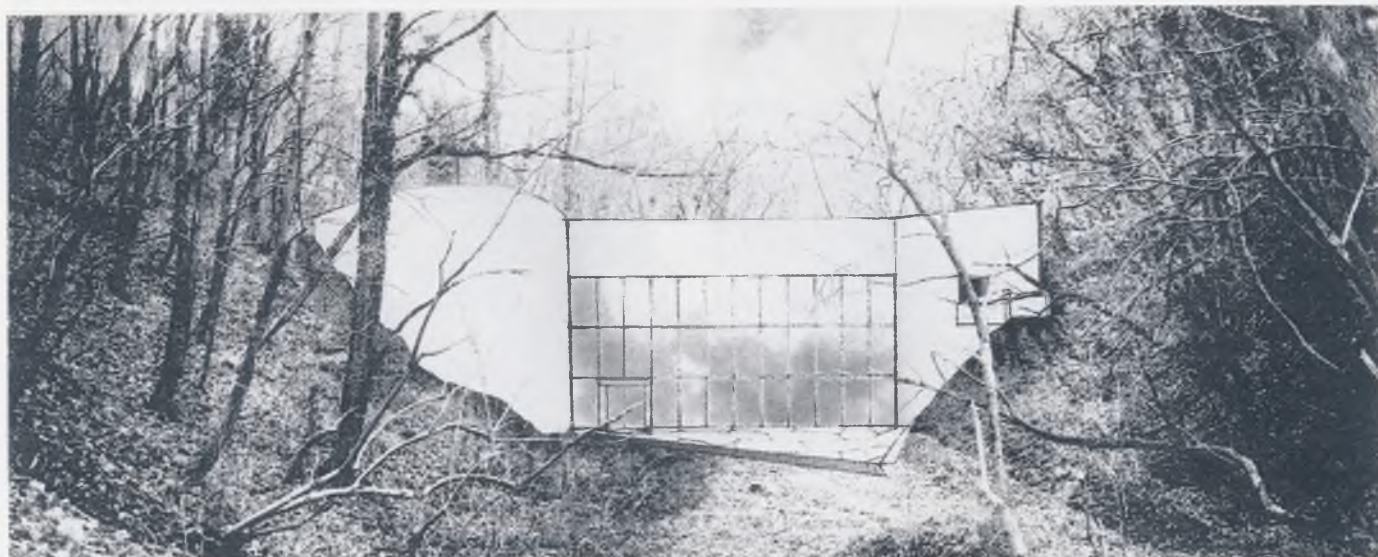
da su na na Hušnjakovu sabrani ostaci sedamdesetak ili čak osamdesetak jedinki različite životne dobi. Njihov dioramski raspored zrcali uobičajenu, svakodnevnu djelatnost tih lovaca i nomada. Tu su prikazani kao lovci koji svojim suplemenicima donose bogatu lovinu, kao ljudi koji izrađuju i podučavaju mlade kako izraditi kamene rukotvorine. Oko ognjišta okupljeno je mlado i staro, dok neki u zakutku polušpilje brinu o svojim mladima i nesrećenima. Živost kompozicije daju i razigrana djeca.

Mistični svijet neandertalaca izazov je znanstvenicima koji na temelju različitih, često veoma oskudnih pokazatelja, nastoje proniknuti u njihov način življenja. Zasiurno je da se u mnogim detaljima anatomske građe mi, današnji ljudi, razlikujemo od tih praljudi, ali je znanost danas daleko od toga da ta stvorenja prikazuje kao bestijalne stvorove, tupavog, obično žalosnog pogleda i životinjske svijesti. Upravo iz tih razloga su nove rekonstrukcije krapinskih praljudi odraz najsuvremenijih znanstvenih spoznaja o tim pretpovijesnim stanovnicima Europe, ili moguće pretpovijesnoj rasi Europljana. Premda su nam još nedokučive njihove rodoslovne veze vjerujemo da su to bili ljudi

uveliko humanog ponašanja pa su tako izvedene i hiperrealistične skulpture glasovite francuske kiparice Elizabeth Daynés. Za posjetitelja će svakako biti atraktivna rekonstrukcija neandertalske kupačice, koja će pod slapom potoka u Josipovcu, u sparini jednog ljetnog poslijepodneva, suptilno otkriti morfologiju neandertalske žene. Njena anatomija temeljena je na najcjelovitijoj lubanji sačuvanoj na krapinskom pradaonom staništu - čuvenoj lubanji "C", koja je postala sinonim krapinske zbirke u svijetu. Danas znamo da je to bila mlada, zrela žena. Na temelju brojnog osteološkog materijala rekonstruirane su njene proporcije i izgled. Mnoge manifestacije neandertalskoga življenja koje paleoantropolozi iščitavaju s brojnih svjetskih nalaza, govore nam i o moguće zamršenim aspektima njihova ponašanja. Stoga se uz intimnu scenu kupačice, uz posebnu rasvjetu sunčevih zraka, idealno nadovezuje njezino dijete, koje se, slično današnjoj djeci, čudi odrazu svojega lika koje se zrcali u lokvici vode. To je ona svijest o vlastitom postojanju koja nas onda dublje uvodi u zamršeni svijet ljudskog ponašanja. Uz suvremena saznanja o životu i kulturi tih davnih prastanovnika Europe, prikaza njihova okoliša, rasprostranjenosti

Presjek

Perspektiva

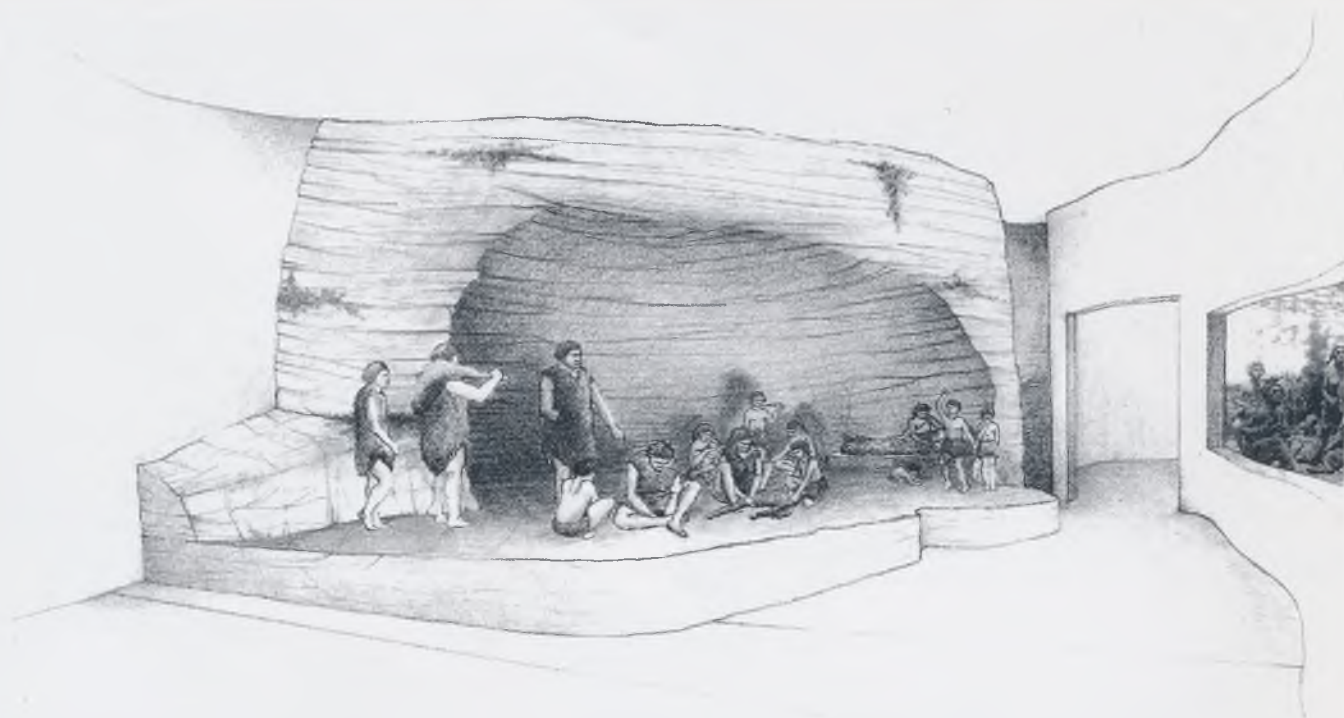

Pogled iz dvorana na ulaznu stijenu - "Ekran" total projekcije

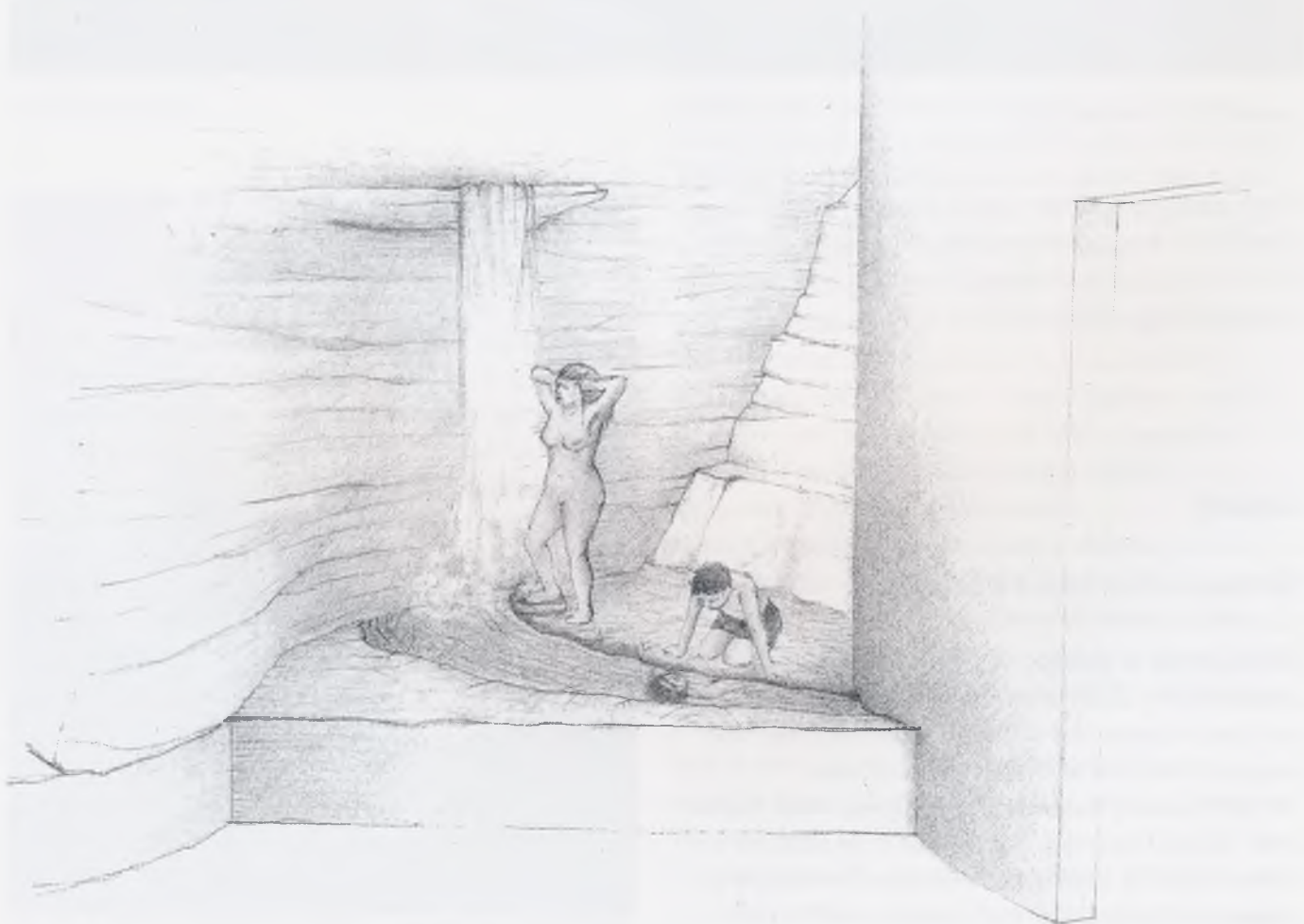
i prezentacije drugih nalaza, daljni segmenti postava govore o duhovnom svijetu neandertalskoga pračovjeka. Mogući rituali, ukop mrtvih, pitanje kanibalizma svakako će buditi pozornost posjetitelja, a najveći problem paleoantropologije – “neandertalski problem” - svakako će biti predstavljen objašnjenjima i tumačenjem njihovih srodstvenih odnosa s nama samima. Kada se u ovim prostorima prije četrdesetak tisuća godina pojavio čovjek suvremene anatomske građe, tu su vjerojatno živjeli i neandertalci. No, o tome da li i u našim genima ima sastavnica neandertalskog nasljeđa zasad nitko pouzdano ne može odgovoriti. Mnogi su Hrvati već davno “dedeka Kajbumščaka” proglasili svojim “dedekom”, pa je stoga upitno zašto bi ga sadašnja znanost brisala iz našega rodoslovlja. Suvremena istraživanja i tumačenja ne daju nam povoda za potpunu sliku

ljudskog rodoslovlja, ali svijet neandertalaca, slično mnogim mijenama prošlosti, uglavnom je prije četrdesetak tisuća godina pretvoren u svijet onoga što nazivamo svijetom suvremenog čovjeka. Pojava simboličkog izražavanja, izričaji apstrakcije i postanak umjetnosti, označavaju onu razdjelnicu koja dijeli kamenodobne kulture srednjeg i gornjeg paleolitika, praljude i ljude današnjice.

Posljednji segmenti ekspozicije Muzeja u Krapini prikazuju nam nevjerojatnu kulturnu evoluciju ljudskog roda, u vremenu nakon neandertalaca. Kao što danas znamo da neandertalski pračovjek nikada nije izradio prikaz svoga lika, znamo i to da prema kasnijem kulturnom razvoju ljudskoga roda, možemo lako identificirati kulturne epohe upravo po tipologiji artističkog prikaza najsavršenijeg bića na Zemlji. Završivši posjet novome

Velika diorama krapinskih neandertalaca

Rekonstruirana neandertalska kupačica prema lubanji "C"

Gradilište muzeja u studenome 1999.

Muzeju pračovjeka u Krapini, možda ćemo najviše moći promišljati što nam ta kulturna evolucija, pa i takva muzejska institucija znači u prikazu vlastitog identiteta, a onda i postanku i opstanku našega entiteta pa i čitave vrste.

Summary:

The Museum of the Krapina Neanderthals

This article aims at presenting the project of a new museum institution that is already being built on a meadow of the prehistoric park in Krapina, and the authors believe that it will, when completed, be the pride of Croatian museum practice.

The new Museum of Prehistoric Man in Krapina, or the Museum of the Krapina Neanderthals is located next to the famous site on Hušnjak's Hill. The building will be constructed in the valley of Josipovac in an inconspicuous way in order to avoid a visual contact with the present day. The entrance to the museum and the atrium will be an entrance to the cave where the visitor views a

natural landscape, while a film about prehistoric man will be shown on a screen.

The architecture of individual museum complexes will, in a way reminiscent of soft brain convolutions, lead through a system of underground halls to various points and thematic wholes. The spiral presentation of the museum exhibition finally leads to the great inter-glacial age. Through the use of the most modern technologies, the visitor will be drawn into a mystical virtual reality of the Krapina prehistoric man in the Stone Age.

The chronological sequence will be reversed, from the near past to the point of origin of the human race through a spiral with the addition of a vertical spiral of a model of a DNA macromolecule as a symbol of the "logic of life".

The mystical world of Neanderthal man will be presented hyper-realistically through a reconstruction of a cave where the Neanderthal's everyday life takes place around a fireplace, while a reconstruction of a Neanderthal bather, based on the most completely preserved famous skull "C" will be hyper-realistically made by the French sculptor Elizabeth Daynes, will be placed under the natural waterfall of the stream at Josipovac.

After visiting the museum, a visitor will be able to think about the meaning of this cultural evolution and this museum institution for the presentation of his own identity.